

2014:41

Örumshuset – uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:41

Örumshuset

- uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014
Hörup socken, 1068
Ystad kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2014:41

Omslagsfoto: Örumshuset efter arbetet.
Fotografier: Sidorna 6 och 10, Sylve Svensson, övriga Jimmy Juhlin Alftberg.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Örumshuset - uppmurning av skorsten

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Historik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	5
Murstock/skorsten	5
Tak	9
Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder	9
Avvikelser från handlingarna	9
Övriga iakttagelser	9
Handlingar med relevans för ärendet	10

Ystad kommun, Örumshuset ungefärligt markerat.

Del av Hörup socken, Örumshuset markerat.

Sammanfattning

Skorstenen har murats upp efter den kontrollerade nedmonteringen 2012. Efter arbetet har ryggningen justerats. Därutöver har mindre taksador reparerats.

Administrativa uppgifter

Objekt	Byggnadsminnet Örumshuset
Socken	Hörup
Kommun	Ystad
Länsstyrelsens beslut	2014-04-25 (Dnr 434-24023-13)
Byggherre/beställare	Ystad kommun
Entreprenör	Knadriks Kulturbygg AB
Underentreprenör	Sylve Svensson, Norregård Kakelugnar
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	Sommaren och hösten 2014
Slutbesiktning	14 oktober 2014
Bidrag till kulturmiljövård	35 730:- inkl. moms (90% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna)
Rapport granskad av	Åsa Eriksson Green

Historik med relevans för ärendet

Örumshuset skyddas sedan 1964 som Byggnadsminne. Skorstenen, som ommurades i anslutning till byggnadsminnesförklaringen, har genom åren satt sig. 2011 beslöts att montera ner skorstenen, vilken hotade att rasa ner och förstöra taket – och därmed stora kulturhistoriska värden. Efter nedmonteringen, som skedde 2012, täcktes nocken med halm.

Utförda åtgärder

Murstock/skorsten

Skadebesiktning och uppstart av arbetet skedde på plats 2014-09-05 med representant för Ystad kommun (Rolf Strömblad), antikvariskt medverkande (Jimmy Juhlin Alftberg) och entreprenörerna (Ingmar Melin och Sylve Svensson). Formerna och metoderna kring uppmurningen gicks noga igenom. Därtill upprättades ritningsförslag på skorstenskronans utformning, baserat på äldre bildmaterial. Antikvariskt medverkande godkände en modell som fanns på skorstenen innan den blev ommurad på 1960-talet, vilket innebar att ny skorstenskrona försågs med en mer vulstformad kronöverdel än tidigare, samt ett markerat hålkäl under kronan. Likaså utarbetades en ritning för skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar (1/2 stens utkragning). För att kunna fastställa det exakta tidigare utförandet var underlagsmaterialet allt för bristfälligt – varför stor hänsyn togs till de be-

hov som fanns i förhållande till ryggingen, d.v.s. för att skapa en tät konstruktion mellan skorsten och halm.

Uppmurningen skedde därefter under sensommaren och hösten 2014 med lerstensmaterial som sparats från nedmonteringen 2012 (och som förvarats i Örumshusets ekonomidel), samt kompletterats med begagnade stenar från trakten. Till murningen av själva murstocken användes kakelugnslera (Industrilera, Spången, Ljungbyhed), vilken magrades med sand i blandningen 1:2. Sandens fraktion var 0–10 mm. Vid anslutningen mellan lersten och bränt tegel, d.v.s. där skorstenen börjar strax undernock, användes samma lerblandning, men finare fraktion (0–3 mm). Till murningen av bränt tegel användes Finja murkalk E, i blandningen 1:4. Sandens fraktion var 0–3 mm. Kompletteringstegel till skorstenen utgjordes av begagnat handslaget tegel från Hammarshus (Kristianstad). Detta tegel var av storstensformat, ca 29x12x14 cm.

Till putsning av murstocken, delen undernock, användes samma lerblandning som till murningen, fast med fraktionen 0–3 mm. Till putsningen av skorstenen användes Finja kalkbruk E, vilket påfördes efter slamning av underlaget till en tjocklek om ca 10 mm. Putsade ytor komprimerades med lerslätta då ytorna börjat torka. Därefter, när leran torkat ytterligare, slättades sprickbildningen igen.

Skorstenen vittades efter putsningen med kalkmjölk i tre omgångar, samt eftertvattades fyra gånger med kalkvatten.

Inne i murstocken återmonterades två träslanor, vilka togs bort 2012 efter att delar av konstruktionen rasat under arbetet (se Regionmuseets rapport 2012:25). Slanorna har ursprungligen tjänstgjort som upphängningsanordning i samband med rökning av livsmedel. Återmonteringen kunde ske på exakt samma plats där slanorna suttit från början (efter att avtrycken i befintligt kvarsittande lerbruk jämförts med formen och sprickorna i trämaterialen).

Övergången mellan lersten och bränt tegel.

Skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar.

Murstocken sedd från vinden, efter arbetet.

De återsatta träslanorna. Ljusgrå parti utgör den nya invändiga lerputsens.

Södra takfallet, efter arbetet.

Norra takfallet, efter arbetet.

Tak

Efter att skorstenen uppmurats skedde omryggning av nocken i anslutning till ny skorsten. Ryggning utfördes med löspressad råghalm från Blåherremölla. Överlappande vattenavrinningsbrädor av sågad, obehandlad 1x6”gran monterades på skorstenens bägge yttersidor (i och med att skorstenen går upp mitt i nocken). Fästning av vattenavrinningsbrädorna skedde med galvaniserad järntråd i läkterna. Järntråden fästes i brädorna med blanka spik.

På bägge takfallen, nedanför skorstenen, skedde mindre lagningsarbeten. I möjligaste mån återanvändes halmen från 2012, samt kompletterades med ny halm (från Polen). Bindning skedde med pilevidjor (från Danmark) mot rafter av oskalad hassel (från Blåherremölla). I övrigt skedde lagningsarbeten på mindre partier, vilka skadats under höst/vinterstormarna 2013/2014.

Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder

Samtliga åtgärder är väl utförda i enighet med Länsstyrelsens bidragsbeslut.

Avvikelser från handlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Övriga iakttagelser

Då träslanorna undersöktes vid uppstarten av arbetet kunde spår av fem grova, äldre spik noteras på den västliga slanan (rostiga fläckar med kvarsittande spikspetsar). Spiken har troligtvis använts som krok vid upphängning av livsmedel.

De bägge träslanorna innan uppsättning.

Putsning av skorsten påbörjad.

Uppmurning av murstock påbörjad.

Handlingar med relevans för ärendet

- 2013-10-04 Ystad kommuns ansökan om byggnadsvårdsbidrag
- 2014-04-25 Länsstyrelsens tillståndsbeslut gällande uppmurning av skorsten
- 2014-04-25 Länsstyrelsens beslut gällande byggnadsvårdsbidrag
- 2014-10-22 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2014-11-14

Jimmy Jublin Alfberg

Regionmuseets E-rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pynnten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9½- Sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundrastorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Tomelilla Byagård – Vård- och underhållsplan, Tryde sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Lars Buhrgard, 2014
22. Heliga Trefaldighetskyrkans kyrkogård, Kristianstad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson, Boel Nordgren och Cissela Olsson, 2013
23. Vallkärra kyrkogård, Vallkärra sn, VP, Åsa Jacobsson, Anna Rabow och Carin Strümpel-Alftén, 2014
24. Kåseholm. Natur- och kulturvården – en översikt, Tryde sn, DK, Cissela Olsson, 2014.
25. Skurups kyrka, kalkmålningar i kor och absid, Skurups sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
26. Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering, Hassle Bösarp sn, AM, Anna Rabow, 2014
27. Burlövs gamla prästgård - putslagning, Burlöv sn, AM, Anna Rabow, 2014
28. Skiffertak på Klippans bruk, Klippans sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Linn Ljunggren, 2014
29. Fastighetsvillan Pålsjö kyrkogård, Helsingborgs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
30. Glimmebodagården – golvundersökning 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
31. Holmby kyrka – utvändig renovering, Holmby sn, AM, Maria Sträng och Linn Ljunggren, 2014
32. Ballingstorp och Per-Ols – diverse arbeten 2014, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
33. Nosaby kyrka – invändig renovering, Nosaby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
34. Ekeby kyrka – Ramp och innerfönster, Ekeby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
35. Djurröds kyrka – konservering av altarpopsats och predikstol, Djurröds sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
36. Särslövs kyrka – renovering torn, tak, fasader, Särslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2014
37. Hammarlövs kyrka- invändig renovering, Hammarlövs sn, AM, Petter Jansson, 2014
38. Hakarp 2:10 – åtgärder på ekonomibyggnad, Bräkne Hoby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
39. Renovering av gravplats, Gamla kyrkogården, Kristianstad stad, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
40. Agusastugan 2014, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
41. Örumshuset – uppmurning av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014

Förkortningar: AF- antikvarisk förundersökning AK- antikvarisk kontroll AM- antikvarisk medverkan AU- arkeologisk utredning DK- dokumentation, övrigt FU- arkeologisk förundersökning KA- kulturhistorisk analys MD- murverksdokumentation OU- osteologisk undersökning PJ- projektrapport VP- vårdplan UN- arkeologisk undersökning
--

2014:41

Örumshuset

– uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:41

Örumshuset

- uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014
Hörup socken, 1068
Ystad kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2014:41

Omslagsfoto: Örumshuset efter arbetet.
Fotografier: Sidorna 6 och 10, Sylve Svensson, övriga Jimmy Juhlin Alftberg.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Örumshuset - uppmurning av skorsten

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Historik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	5
Murstock/skorsten	5
Tak	9
Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder	9
Avvikelser från handlingarna	9
Övriga iakttagelser	9
Handlingar med relevans för ärendet	10

Ystad kommun, Örumshuset ungefärligt markerat.

Del av Hörup socken, Örumshuset markerat.

Sammanfattning

Skorstenen har murats upp efter den kontrollerade nedmonteringen 2012. Efter arbetet har ryggningen justerats. Därutöver har mindre taksador reparerats.

Administrativa uppgifter

Objekt	Byggnadsminnet Örumshuset
Socken	Hörup
Kommun	Ystad
Länsstyrelsens beslut	2014-04-25 (Dnr 434-24023-13)
Byggherre/beställare	Ystad kommun
Entreprenör	Knadriks Kulturbygg AB
Underentreprenör	Sylve Svensson, Norregård Kakelugnar
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	Sommaren och hösten 2014
Slutbesiktning	14 oktober 2014
Bidrag till kulturmiljövård	35 730:- inkl. moms (90% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna)
Rapport granskad av	Åsa Eriksson Green

Historik med relevans för ärendet

Örumshuset skyddas sedan 1964 som Byggnadsminne. Skorstenen, som ommurades i anslutning till byggnadsminnesförklaringen, har genom åren satt sig. 2011 beslöts att montera ner skorstenen, vilken hotade att rasa ner och förstöra taket – och därmed stora kulturhistoriska värden. Efter nedmonteringen, som skedde 2012, täcktes nocken med halm.

Utförda åtgärder

Murstock/skorsten

Skadebesiktning och uppstart av arbetet skedde på plats 2014-09-05 med representant för Ystad kommun (Rolf Strömblad), antikvariskt medverkande (Jimmy Juhlin Alftberg) och entreprenörerna (Ingmar Melin och Sylve Svensson). Formerna och metoderna kring uppmurningen gicks noga igenom. Därtill upprättades ritningsförslag på skorstenskronans utformning, baserat på äldre bildmaterial. Antikvariskt medverkande godkände en modell som fanns på skorstenen innan den blev ommurad på 1960-talet, vilket innebar att ny skorstenskrona försågs med en mer vulstformad kronöverdel än tidigare, samt ett markerat hålkäl under kronan. Likaså utarbetades en ritning för skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar (1/2 stens utkragning). För att kunna fastställa det exakta tidigare utförandet var underlagsmaterialet allt för bristfälligt – varför stor hänsyn togs till de be-

hov som fanns i förhållande till ryggingen, d.v.s. för att skapa en tät konstruktion mellan skorsten och halm.

Uppmurningen skedde därefter under sensommaren och hösten 2014 med lerstensmaterial som sparats från nedmonteringen 2012 (och som förvarats i Örumshusets ekonomidel), samt kompletterats med begagnade stenar från trakten. Till murningen av själva murstocken användes kakelugnslera (Industrilera, Spången, Ljungbyhed), vilken magrades med sand i blandningen 1:2. Sandens fraktion var 0–10 mm. Vid anslutningen mellan lersten och bränt tegel, d.v.s. där skorstenen börjar strax undernock, användes samma lerblandning, men finare fraktion (0–3 mm). Till murningen av bränt tegel användes Finja murkalk E, i blandningen 1:4. Sandens fraktion var 0–3 mm. Kompletteringstegel till skorstenen utgjordes av begagnat handslaget tegel från Hammarshus (Kristianstad). Detta tegel var av storstensformat, ca 29x12x14 cm.

Till putsning av murstocken, delen undernock, användes samma lerblandning som till murningen, fast med fraktionen 0–3 mm. Till putsningen av skorstenen användes Finja kalkbruk E, vilket påfördes efter slamning av underlaget till en tjocklek om ca 10 mm. Putsade ytor komprimerades med lerslätta då ytorna börjat torka. Därefter, när leran torkat ytterligare, slättades sprickbildningen igen.

Skorstenen vittades efter putsningen med kalkmjölk i tre omgångar, samt eftervattnades fyra gånger med kalkvatten.

Inne i murstocken återmonterades två träslanor, vilka togs bort 2012 efter att delar av konstruktionen rasat under arbetet (se Regionmuseets rapport 2012:25). Slanorna har ursprungligen tjänstgjort som upphängningsanordning i samband med rökning av livsmedel. Återmonteringen kunde ske på exakt samma plats där slanorna suttit från början (efter att avtrycken i befintligt kvarsittande lerbruk jämförts med formen och sprickorna i trämaterialiet).

Övergången mellan lersten och bränt tegel.

Skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar.

Murstocken sedd från vinden, efter arbetet.

De återsatta träslanorna. Ljusgrå parti utgör den nya invändiga lerputsens.

Södra takfallet, efter arbetet.

Norra takfallet, efter arbetet.

Tak

Efter att skorstenen uppmurats skedde omryggning av nocken i anslutning till ny skorsten. Ryggning utfördes med löspressad råghalm från Blåherremölla. Överlappande vattenavrinningsbrädor av sågad, obehandlad 1x6”gran monterades på skorstenens bägge yttersidor (i och med att skorstenen går upp mitt i nocken). Fästning av vattenavrinningsbrädorna skedde med galvaniserad järntråd i läkterna. Järntråden fästes i brädorna med blanka spik.

På bägge takfallen, nedanför skorstenen, skedde mindre lagningsarbeten. I möjligaste mån återanvändes halmen från 2012, samt kompletterades med ny halm (från Polen). Bindning skedde med pilevidjor (från Danmark) mot rafter av oskalad hassel (från Blåherremölla). I övrigt skedde lagningsarbeten på mindre partier, vilka skadats under höst/vinterstormarna 2013/2014.

Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder

Samtliga åtgärder är väl utförda i enighet med Länsstyrelsens bidragsbeslut.

Avvikelser från handlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Övriga iakttagelser

Då träslanorna undersöktes vid uppstarten av arbetet kunde spår av fem grova, äldre spik noteras på den västliga slanan (rostiga fläckar med kvarstående spikspetsar). Spiken har troligtvis använts som krok vid upphängning av livsmedel.

De bägge träslanorna innan uppsättning.

Putsning av skorsten påbörjad.

Uppmurning av murstock påbörjad.

Handlingar med relevans för ärendet

- 2013-10-04 Ystad kommuns ansökan om byggnadsvårdsbidrag
- 2014-04-25 Länsstyrelsens tillståndsbeslut gällande uppmurning av skorsten
- 2014-04-25 Länsstyrelsens beslut gällande byggnadsvårdsbidrag
- 2014-10-22 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2014-11-14

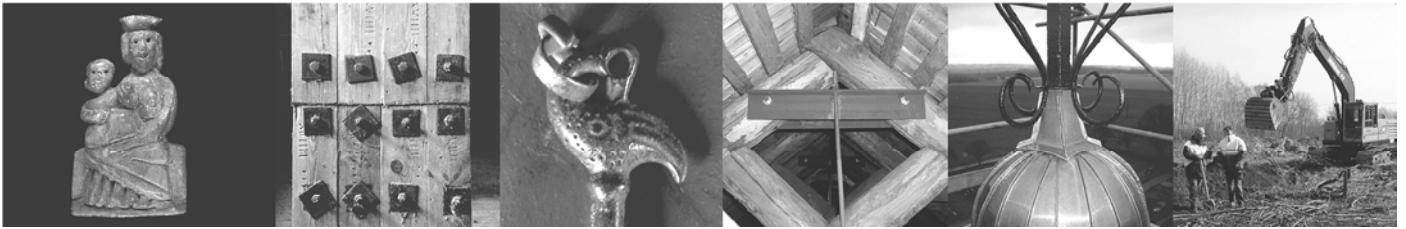
Jimmy Jublin Alfberg

Regionmuseets E-rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pynnten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9½- Sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundrastorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Tomelilla Byagård – Vård- och underhållsplan, Tryde sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Lars Buhrgard, 2014
22. Heliga Trefaldighetskyrkans kyrkogård, Kristianstad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson, Boel Nordgren och Cissela Olsson, 2013
23. Vallkärra kyrkogård, Vallkärra sn, VP, Åsa Jacobsson, Anna Rabow och Carin Strümpel-Alftén, 2014
24. Kåseholm. Natur- och kulturvården – en översikt, Tryde sn, DK, Cissela Olsson, 2014.
25. Skurups kyrka, kalkmålningar i kor och absid, Skurups sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
26. Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering, Hassle Bösarp sn, AM, Anna Rabow, 2014
27. Burlövs gamla prästgård - putslagning, Burlöv sn, AM, Anna Rabow, 2014
28. Skiffertak på Klippans bruk, Klippans sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Linn Ljunggren, 2014
29. Fastighetsvillan Pålsjö kyrkogård, Helsingborgs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
30. Glimmebodagården – golvundersökning 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
31. Holmby kyrka – utvändig renovering, Holmby sn, AM, Maria Sträng och Linn Ljunggren, 2014
32. Ballingstorp och Per-Ols – diverse arbeten 2014, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
33. Nosaby kyrka – invändig renovering, Nosaby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
34. Ekeby kyrka – Ramp och innerfönster, Ekeby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
35. Djurröds kyrka – konservering av altarpopsats och predikstol, Djurröds sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
36. Särslövs kyrka – renovering torn, tak, fasader, Särslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2014
37. Hammarlövs kyrka- invändig renovering, Hammarlövs sn, AM, Petter Jansson, 2014
38. Hakarp 2:10 – åtgärder på ekonomibyggnad, Bräkne Hoby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
39. Renovering av gravplats, Gamla kyrkogården, Kristianstad stad, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
40. Agusastugan 2014, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
41. Örumshuset – uppmurning av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014

Förkortningar:
AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning

2014:41

Örumshuset – uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:41

Örumshuset

- uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014
Hörup socken, 1068
Ystad kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2014:41

Omslagsfoto: Örumshuset efter arbetet.
Fotografier: Sidorna 6 och 10, Sylve Svensson, övriga Jimmy Juhlin Alftberg.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Örumshuset - uppmurning av skorsten

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Historik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	5
Murstock/skorsten	5
Tak	9
Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder	9
Avvikelser från handlingarna	9
Övriga iakttagelser	9
Handlingar med relevans för ärendet	10

Ystad kommun, Örumshuset ungefärligt markerat.

Del av Hörup socken, Örumshuset markerat.

Sammanfattning

Skorstenen har murats upp efter den kontrollerade nedmonteringen 2012. Efter arbetet har ryggningen justerats. Därutöver har mindre taksador reparerats.

Administrativa uppgifter

Objekt	Byggnadsminnet Örumshuset
Socken	Hörup
Kommun	Ystad
Länsstyrelsens beslut	2014-04-25 (Dnr 434-24023-13)
Byggherre/beställare	Ystad kommun
Entreprenör	Knadriks Kulturbygg AB
Underentreprenör	Sylve Svensson, Norregård Kakelugnar
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	Sommaren och hösten 2014
Slutbesiktning	14 oktober 2014
Bidrag till kulturmiljövård	35 730:- inkl. moms (90% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna)
Rapport granskad av	Åsa Eriksson Green

Historik med relevans för ärendet

Örumshuset skyddas sedan 1964 som Byggnadsminne. Skorstenen, som ommurades i anslutning till byggnadsminnesförklaringen, har genom åren satt sig. 2011 beslöts att montera ner skorstenen, vilken hotade att rasa ner och förstöra taket – och därmed stora kulturhistoriska värden. Efter nedmonteringen, som skedde 2012, täcktes nocken med halm.

Utförda åtgärder

Murstock/skorsten

Skadebesiktning och uppstart av arbetet skedde på plats 2014-09-05 med representant för Ystad kommun (Rolf Strömblad), antikvariskt medverkande (Jimmy Juhlin Alftberg) och entreprenörerna (Ingmar Melin och Sylve Svensson). Formerna och metoderna kring uppmurningen gicks noga igenom. Därtill upprättades ritningsförslag på skorstenskronans utformning, baserat på äldre bildmaterial. Antikvariskt medverkande godkände en modell som fanns på skorstenen innan den blev ommurad på 1960-talet, vilket innebar att ny skorstenskrona försågs med en mer vulstformad kronöverdel än tidigare, samt ett markerat hålkäl under kronan. Likaså utarbetades en ritning för skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar (1/2 stens utkragning). För att kunna fastställa det exakta tidigare utförandet var underlagsmaterialet allt för bristfälligt – varför stor hänsyn togs till de be-

hov som fanns i förhållande till ryggingen, d.v.s. för att skapa en tät konstruktion mellan skorsten och halm.

Uppmurningen skedde därefter under sensommaren och hösten 2014 med lerstensmaterial som sparats från nedmonteringen 2012 (och som förvarats i Örumshusets ekonomidel), samt kompletterats med begagnade stenar från trakten. Till murningen av själva murstocken användes kakelugnslera (Industrilera, Spången, Ljungbyhed), vilken magrades med sand i blandningen 1:2. Sandens fraktion var 0–10 mm. Vid anslutningen mellan lersten och bränt tegel, d.v.s. där skorstenen börjar strax under nock, användes samma lerblandning, men finare fraktion (0–3 mm). Till murningen av bränt tegel användes Finja murkalk E, i blandningen 1:4. Sandens fraktion var 0–3 mm. Kompletteringstegel till skorstenen utgjordes av begagnat handslaget tegel från Hammarshus (Kristianstad). Detta tegel var av storstensformat, ca 29x12x14 cm.

Till putsning av murstocken, delen under nock, användes samma lerblandning som till murningen, fast med fraktionen 0–3 mm. Till putsningen av skorstenen användes Finja kalkbruk E, vilket påfördes efter slamning av underlaget till en tjocklek om ca 10 mm. Putsade ytor komprimerades med lerslätta då ytorna börjat torka. Därefter, när leran torkat ytterligare, slättades sprickbildningen igen.

Skorstenen vittades efter putsningen med kalkmjölk i tre omgångar, samt eftervattnades fyra gånger med kalkvatten.

Inne i murstocken återmonterades två träslanor, vilka togs bort 2012 efter att delar av konstruktionen rasat under arbetet (se Regionmuseets rapport 2012:25). Slanorna har ursprungligen tjänstgjort som upphängningsanordning i samband med rökning av livsmedel. Återmonteringen kunde ske på exakt samma plats där slanorna suttit från början (efter att avtrycken i befintligt kvarsittande lerbruk jämförts med formen och sprickorna i trämaterialiet).

Övergången mellan lersten och bränt tegel.

Skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar.

Murstocken sedd från vinden, efter arbetet.

De återsatta träslanorna. Ljusgrå parti utgör den nya invändiga lerputsens.

Södra takfallet, efter arbetet.

Norra takfallet, efter arbetet.

Tak

Efter att skorstenen uppmurats skedde omryggning av nocken i anslutning till ny skorsten. Ryggning utfördes med löspressad råghalm från Blåherremölla. Överlappande vattenavrinningsbrädor av sågad, obehandlad 1x6”gran monterades på skorstenens bägge yttersidor (i och med att skorstenen går upp mitt i nocken). Fästning av vattenavrinningsbrädorna skedde med galvaniserad järntråd i läkterna. Järntråden fästes i brädorna med blanka spik.

På bägge takfallen, nedanför skorstenen, skedde mindre lagningsarbeten. I möjligaste mån återanvändes halmen från 2012, samt kompletterades med ny halm (från Polen). Bindning skedde med pilevidjor (från Danmark) mot rafter av oskalad hassel (från Blåherremölla). I övrigt skedde lagningsarbeten på mindre partier, vilka skadats under höst/vinterstormarna 2013/2014.

Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder

Samtliga åtgärder är väl utförda i enighet med Länsstyrelsens bidragsbeslut.

Avvikelser från handlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Övriga iakttagelser

Då träslanorna undersöktes vid uppstarten av arbetet kunde spår av fem grova, äldre spik noteras på den västliga slanan (rostiga fläckar med kvarsittande spikspetsar). Spiken har troligtvis använts som krok vid upphängning av livsmedel.

De bägge träslanorna innan uppsättning.

Putsning av skorsten påbörjad.

Uppmurning av murstock påbörjad.

Handlingar med relevans för ärendet

- 2013-10-04 Ystad kommuns ansökan om byggnadsvårdsbidrag
- 2014-04-25 Länsstyrelsens tillståndsbeslut gällande uppmurning av skorsten
- 2014-04-25 Länsstyrelsens beslut gällande byggnadsvårdsbidrag
- 2014-10-22 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2014-11-14

Jimmy Jublin Alfberg

Regionmuseets E-rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pynnten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9½- Sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundrastorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Tomelilla Byagård – Vård- och underhållsplan, Tryde sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Lars Buhrgard, 2014
22. Heliga Trefaldighetskyrkans kyrkogård, Kristianstad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson, Boel Nordgren och Cissela Olsson, 2013
23. Vallkärra kyrkogård, Vallkärra sn, VP, Åsa Jacobsson, Anna Rabow och Carin Strümpel-Alftén, 2014
24. Kåseholm. Natur- och kulturvården – en översikt, Tryde sn, DK, Cissela Olsson, 2014.
25. Skurups kyrka, kalkmålningar i kor och absid, Skurups sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
26. Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering, Hassle Bösarp sn, AM, Anna Rabow, 2014
27. Burlövs gamla prästgård - putslagning, Burlöv sn, AM, Anna Rabow, 2014
28. Skiffertak på Klippans bruk, Klippans sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Linn Ljunggren, 2014
29. Fastighetsvillan Pålsjö kyrkogård, Helsingborgs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
30. Glimmebodagården – golvundersökning 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
31. Holmby kyrka – utvändig renovering, Holmby sn, AM, Maria Sträng och Linn Ljunggren, 2014
32. Ballingstorp och Per-Ols – diverse arbeten 2014, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
33. Nosaby kyrka – invändig renovering, Nosaby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
34. Ekeby kyrka – Ramp och innerfönster, Ekeby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
35. Djurröds kyrka – konservering av altarpopsats och predikstol, Djurröds sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
36. Särslövs kyrka – renovering torn, tak, fasader, Särslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2014
37. Hammarlövs kyrka- invändig renovering, Hammarlövs sn, AM, Petter Jansson, 2014
38. Hakarp 2:10 – åtgärder på ekonomibyggnad, Bräkne Hoby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
39. Renovering av gravplats, Gamla kyrkogården, Kristianstad stad, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
40. Agusastugan 2014, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
41. Örumshuset – uppmurning av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014

Förkortningar:
AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning

2014:41

Örumshuset – uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:41

Örumshuset

- uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014
Hörup socken, 1068
Ystad kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2014:41

Omslagsfoto: Örumshuset efter arbetet.
Fotografier: Sidorna 6 och 10, Sylve Svensson, övriga Jimmy Juhlin Alftberg.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Örumshuset - uppmurning av skorsten

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Historik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	5
Murstock/skorsten	5
Tak	9
Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder	9
Avvikelser från handlingarna	9
Övriga iakttagelser	9
Handlingar med relevans för ärendet	10

Ystad kommun, Örumshuset ungefärligt markerat.

Del av Hörup socken, Örumshuset markerat.

Sammanfattning

Skorstenen har murats upp efter den kontrollerade nedmonteringen 2012. Efter arbetet har ryggningen justerats. Därutöver har mindre taksador reparerats.

Administrativa uppgifter

Objekt	Byggnadsminnet Örumshuset
Socken	Hörup
Kommun	Ystad
Länsstyrelsens beslut	2014-04-25 (Dnr 434-24023-13)
Byggherre/beställare	Ystad kommun
Entreprenör	Knadriks Kulturbygg AB
Underentreprenör	Sylve Svensson, Norregård Kakelugnar
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	Sommaren och hösten 2014
Slutbesiktning	14 oktober 2014
Bidrag till kulturmiljövård	35 730:- inkl. moms (90% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna)
Rapport granskad av	Åsa Eriksson Green

Historik med relevans för ärendet

Örumshuset skyddas sedan 1964 som Byggnadsminne. Skorstenen, som ommurades i anslutning till byggnadsminnesförklaringen, har genom åren satt sig. 2011 beslöts att montera ner skorstenen, vilken hotade att rasa ner och förstöra taket – och därmed stora kulturhistoriska värden. Efter nedmonteringen, som skedde 2012, täcktes nocken med halm.

Utförda åtgärder

Murstock/skorsten

Skadebesiktning och uppstart av arbetet skedde på plats 2014-09-05 med representant för Ystad kommun (Rolf Strömblad), antikvariskt medverkande (Jimmy Juhlin Alftberg) och entreprenörerna (Ingmar Melin och Sylve Svensson). Formerna och metoderna kring uppmurningen gicks noga igenom. Därtill upprättades ritningsförslag på skorstenskronans utformning, baserat på äldre bildmaterial. Antikvariskt medverkande godkände en modell som fanns på skorstenen innan den blev ommurad på 1960-talet, vilket innebar att ny skorstenskrona försågs med en mer vulstformad kronöverdel än tidigare, samt ett markerat hålkäl under kronan. Likaså utarbetades en ritning för skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar (1/2 stens utkragning). För att kunna fastställa det exakta tidigare utförandet var underlagsmaterialet allt för bristfälligt – varför stor hänsyn togs till de be-

hov som fanns i förhållande till ryggingen, d.v.s. för att skapa en tät konstruktion mellan skorsten och halm.

Uppmurningen skedde därefter under sensommaren och hösten 2014 med lerstensmaterial som sparats från nedmonteringen 2012 (och som förvarats i Örumshusets ekonomidel), samt kompletterats med begagnade stenar från trakten. Till murningen av själva murstocken användes kakelugnslera (Industrilera, Spången, Ljungbyhed), vilken magrades med sand i blandningen 1:2. Sandens fraktion var 0–10 mm. Vid anslutningen mellan lersten och bränt tegel, d.v.s. där skorstenen börjar strax under nock, användes samma lerblandning, men finare fraktion (0–3 mm). Till murningen av bränt tegel användes Finja murkalk E, i blandningen 1:4. Sandens fraktion var 0–3 mm. Kompletteringstegel till skorstenen utgjordes av begagnat handslaget tegel från Hammarshus (Kristianstad). Detta tegel var av storstensformat, ca 29x12x14 cm.

Till putsning av murstocken, delen under nock, användes samma lerblandning som till murningen, fast med fraktionen 0–3 mm. Till putsningen av skorstenen användes Finja kalkbruk E, vilket påfördes efter slamning av underlaget till en tjocklek om ca 10 mm. Putsade ytor komprimerades med lerslätta då ytorna börjat torka. Därefter, när leran torkat ytterligare, slättades sprickbildningen igen.

Skorstenen vittades efter putsningen med kalkmjölk i tre omgångar, samt eftertvattades fyra gånger med kalkvatten.

Inne i murstocken återmonterades två träslanor, vilka togs bort 2012 efter att delar av konstruktionen rasat under arbetet (se Regionmuseets rapport 2012:25). Slanorna har ursprungligen tjänstgjort som upphängningsanordning i samband med rökning av livsmedel. Återmonteringen kunde ske på exakt samma plats där slanorna suttit från början (efter att avtrycken i befintligt kvarsittande lerbruk jämförts med formen och sprickorna i trämaterialiet).

Övergången mellan lersten och bränt tegel.

Skorstenens utkragade vattenavrinnsstenar.

Murstocken sedd från vinden, efter arbetet.

De återsatta träslanorna. Ljusgrå parti utgör den nya invändiga lerputsens.

Södra takfallet, efter arbetet.

Norra takfallet, efter arbetet.

Tak

Efter att skorstenen uppmurats skedde omryggning av nocken i anslutning till ny skorsten. Ryggning utfördes med löspressad råghalm från Blåherremölla. Överlappande vattenavrinningsbrädor av sågad, obehandlad 1x6”gran monterades på skorstenens bägge yttersidor (i och med att skorstenen går upp mitt i nocken). Fästning av vattenavrinningsbrädorna skedde med galvaniserad järntråd i läkterna. Järntråden fästes i brädorna med blanka spik.

På bägge takfallen, nedanför skorstenen, skedde mindre lagningsarbeten. I möjligaste mån återanvändes halmen från 2012, samt kompletterades med ny halm (från Polen). Bindning skedde med pilevidjor (från Danmark) mot rafter av oskalad hassel (från Blåherremölla). I övrigt skedde lagningsarbeten på mindre partier, vilka skadats under höst/vinterstormarna 2013/2014.

Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder

Samtliga åtgärder är väl utförda i enighet med Länsstyrelsens bidragsbeslut.

Avvikelser från handlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Övriga iakttagelser

Då träslanorna undersöktes vid uppstarten av arbetet kunde spår av fem grova, äldre spik noteras på den västliga slanan (rostiga fläckar med kvarsittande spikspetsar). Spiken har troligtvis använts som krok vid upphängning av livsmedel.

De bägge träslanorna innan uppsättning.

Putsning av skorsten påbörjad.

Uppmurning av murstock påbörjad.

Handlingar med relevans för ärendet

- 2013-10-04 Ystad kommuns ansökan om byggnadsvårdsbidrag
- 2014-04-25 Länsstyrelsens tillståndsbeslut gällande uppmurning av skorsten
- 2014-04-25 Länsstyrelsens beslut gällande byggnadsvårdsbidrag
- 2014-10-22 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2014-11-14

Jimmy Jublin Alfiberg

Regionmuseets E-rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pynnten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9½- Sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundrastorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Tomelilla Byagård – Vård- och underhållsplan, Tryde sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Lars Buhrgard, 2014
22. Heliga Trefaldighetskyrkans kyrkogård, Kristianstad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson, Boel Nordgren och Cissela Olsson, 2013
23. Vallkärra kyrkogård, Vallkärra sn, VP, Åsa Jacobsson, Anna Rabow och Carin Strümpel-Alftén, 2014
24. Kåseholm. Natur- och kulturvården – en översikt, Tryde sn, DK, Cissela Olsson, 2014.
25. Skurups kyrka, kalkmålningar i kor och absid, Skurups sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
26. Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering, Hassle Bösarp sn, AM, Anna Rabow, 2014
27. Burlövs gamla prästgård - putslagning, Burlöv sn, AM, Anna Rabow, 2014
28. Skiffertak på Klippans bruk, Klippans sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Linn Ljunggren, 2014
29. Fastighetsvillan Pålsjö kyrkogård, Helsingborgs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
30. Glimmebodagården – golvundersökning 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
31. Holmby kyrka – utvändig renovering, Holmby sn, AM, Maria Sträng och Linn Ljunggren, 2014
32. Ballingstorp och Per-Ols – diverse arbeten 2014, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
33. Nosaby kyrka – invändig renovering, Nosaby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
34. Ekeby kyrka – Ramp och innerfönster, Ekeby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
35. Djurröds kyrka – konservering av altarpopsats och predikstol, Djurröds sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
36. Särslövs kyrka – renovering torn, tak, fasader, Särslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2014
37. Hammarlövs kyrka- invändig renovering, Hammarlövs sn, AM, Petter Jansson, 2014
38. Hakarp 2:10 – åtgärder på ekonomibyggnad, Bräkne Hoby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
39. Renovering av gravplats, Gamla kyrkogården, Kristianstad stad, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
40. Agusastugan 2014, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
41. Örumshuset – uppmurning av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014

Förkortningar:
AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning

2014:41

Örumshuset

– uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:41

Örumshuset

- uppmurning av skorsten

Antikvarisk medverkan, 2014
Hörup socken, 1068
Ystad kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2014:41

Omslagsfoto: Örumshuset efter arbetet.
Fotografier: Sidorna 6 och 10, Sylve Svensson, övriga Jimmy Juhlin Alftberg.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Örumshuset - uppmurning av skorsten

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Historik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	5
Murstock/skorsten	5
Tak	9
Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder	9
Avvikelser från handlingarna	9
Övriga iakttagelser	9
Handlingar med relevans för ärendet	10

Ystad kommun, Örumshuset ungefärligt markerat.

Del av Hörup socken, Örumshuset markerat.

Sammanfattning

Skorstenen har murats upp efter den kontrollerade nedmonteringen 2012. Efter arbetet har ryggningen justerats. Därutöver har mindre taksador reparerats.

Administrativa uppgifter

Objekt	Byggnadsminnet Örumshuset
Socken	Hörup
Kommun	Ystad
Länsstyrelsens beslut	2014-04-25 (Dnr 434-24023-13)
Byggherre/beställare	Ystad kommun
Entreprenör	Knadriks Kulturbygg AB
Underentreprenör	Sylve Svensson, Norregård Kakelugnar
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	Sommaren och hösten 2014
Slutbesiktning	14 oktober 2014
Bidrag till kulturmiljövård	35 730:- inkl. moms (90% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna)
Rapport granskad av	Åsa Eriksson Green

Historik med relevans för ärendet

Örumshuset skyddas sedan 1964 som Byggnadsminne. Skorstenen, som ommurades i anslutning till byggnadsminnesförklaringen, har genom åren satt sig. 2011 beslöts att montera ner skorstenen, vilken hotade att rasa ner och förstöra taket – och därmed stora kulturhistoriska värden. Efter nedmonteringen, som skedde 2012, täcktes nocken med halm.

Utförda åtgärder

Murstock/skorsten

Skadebesiktning och uppstart av arbetet skedde på plats 2014-09-05 med representant för Ystad kommun (Rolf Strömblad), antikvariskt medverkande (Jimmy Juhlin Alftberg) och entreprenörerna (Ingmar Melin och Sylve Svensson). Formerna och metoderna kring uppmurningen gicks noga igenom. Därtill upprättades ritningsförslag på skorstenskronans utformning, baserat på äldre bildmaterial. Antikvariskt medverkande godkände en modell som fanns på skorstenen innan den blev ommurad på 1960-talet, vilket innebar att ny skorstenskrona försågs med en mer vulstformad kronöverdel än tidigare, samt ett markerat hålkäl under kronan. Likaså utarbetades en ritning för skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar (1/2 stens utkragning). För att kunna fastställa det exakta tidigare utförandet var underlagsmaterialet allt för bristfälligt – varför stor hänsyn togs till de be-

hov som fanns i förhållande till ryggingen, d.v.s. för att skapa en tät konstruktion mellan skorsten och halm.

Uppmurningen skedde därefter under sensommaren och hösten 2014 med lerstensmaterial som sparats från nedmonteringen 2012 (och som förvarats i Örumshusets ekonomidel), samt kompletterats med begagnade stenar från trakten. Till murningen av själva murstocken användes kakelugnslera (Industrilera, Spången, Ljungbyhed), vilken magrades med sand i blandningen 1:2. Sandens fraktion var 0–10 mm. Vid anslutningen mellan lersten och bränt tegel, d.v.s. där skorstenen börjar strax under nock, användes samma lerblandning, men finare fraktion (0–3 mm). Till murningen av bränt tegel användes Finja murkalk E, i blandningen 1:4. Sandens fraktion var 0–3 mm. Kompletteringstegel till skorstenen utgjordes av begagnat handslaget tegel från Hammarshus (Kristianstad). Detta tegel var av storstensformat, ca 29x12x14 cm.

Till putsning av murstocken, delen under nock, användes samma lerblandning som till murningen, fast med fraktionen 0–3 mm. Till putsningen av skorstenen användes Finja kalkbruk E, vilket påfördes efter slamning av underlaget till en tjocklek om ca 10 mm. Putsade ytor komprimerades med lerslätta då ytorna börjat torka. Därefter, när leran torkat ytterligare, slättades sprickbildningen igen.

Skorstenen vittades efter putsningen med kalkmjölk i tre omgångar, samt eftertvattades fyra gånger med kalkvatten.

Inne i murstocken återmonterades två träslanor, vilka togs bort 2012 efter att delar av konstruktionen rasat under arbetet (se Regionmuseets rapport 2012:25). Slanorna har ursprungligen tjänstgjort som upphängningsanordning i samband med rökning av livsmedel. Återmonteringen kunde ske på exakt samma plats där slanorna suttit från början (efter att avtrycken i befintligt kvarsittande lerbruk jämförts med formen och sprickorna i trämaterialiet).

Övergången mellan lersten och bränt tegel.

Skorstenens utkragade vattenavrinningsstenar.

Murstocken sedd från vinden, efter arbetet.

De återsatta träslanorna. Ljusgrå parti utgör den nya invändiga lerputsens.

Södra takfallet, efter arbetet.

Norra takfallet, efter arbetet.

Tak

Efter att skorstenen uppmurats skedde omryggning av nocken i anslutning till ny skorsten. Ryggning utfördes med löspressad råghalm från Blåherremölla. Överlappande vattenavrinningsbrädor av sågad, obehandlad 1x6”gran monterades på skorstenens bägge yttersidor (i och med att skorstenen går upp mitt i nocken). Fästning av vattenavrinningsbrädorna skedde med galvaniserad järntråd i läkterna. Järntråden fästes i brädorna med blanka spik.

På bägge takfallen, nedanför skorstenen, skedde mindre lagningsarbeten. I möjligaste mån återanvändes halmen från 2012, samt kompletterades med ny halm (från Polen). Bindning skedde med pilevidjor (från Danmark) mot rafter av oskalad hassel (från Blåherremölla). I övrigt skedde lagningsarbeten på mindre partier, vilka skadats under höst/vinterstormarna 2013/2014.

Antikvarisk bedömning av utförda åtgärder

Samtliga åtgärder är väl utförda i enighet med Länsstyrelsens bidragsbeslut.

Avvikelser från handlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Övriga iakttagelser

Då träslanorna undersöktes vid uppstarten av arbetet kunde spår av fem grova, äldre spik noteras på den västliga slanan (rostiga fläckar med kvarsittande spikspetsar). Spiken har troligtvis använts som krok vid upphängning av livsmedel.

De bägge träslanorna innan uppsättning.

Putsning av skorsten påbörjad.

Uppmurning av murstock påbörjad.

Handlingar med relevans för ärendet

- 2013-10-04 Ystad kommuns ansökan om byggnadsvårdsbidrag
- 2014-04-25 Länsstyrelsens tillståndsbeslut gällande uppmurning av skorsten
- 2014-04-25 Länsstyrelsens beslut gällande byggnadsvårdsbidrag
- 2014-10-22 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2014-11-14

Jimmy Jublin Alfberg

Regionmuseets E-rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pynnten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9½- Sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jacobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundrastorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Tomelilla Byagård – Vård- och underhållsplan, Tryde sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Lars Buhrgard, 2014
22. Heliga Trefaldighetskyrkans kyrkogård, Kristianstad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson, Boel Nordgren och Cissela Olsson, 2013
23. Vallkärra kyrkogård, Vallkärra sn, VP, Åsa Jacobsson, Anna Rabow och Carin Strümpel-Alftén, 2014
24. Kåseholm. Natur- och kulturvården – en översikt, Tryde sn, DK, Cissela Olsson, 2014.
25. Skurups kyrka, kalkmålningar i kor och absid, Skurups sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
26. Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering, Hassle Bösarp sn, AM, Anna Rabow, 2014
27. Burlövs gamla prästgård - putslagning, Burlöv sn, AM, Anna Rabow, 2014
28. Skiffertak på Klippans bruk, Klippans sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Linn Ljunggren, 2014
29. Fastighetsvillan Pålsjö kyrkogård, Helsingborgs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
30. Glimmebodagården – golvundersökning 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
31. Holmby kyrka – utvändig renovering, Holmby sn, AM, Maria Sträng och Linn Ljunggren, 2014
32. Ballingstorp och Per-Ols – diverse arbeten 2014, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
33. Nosaby kyrka – invändig renovering, Nosaby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
34. Ekeby kyrka – Ramp och innerfönster, Ekeby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
35. Djurröds kyrka – konservering av altarpopsats och predikstol, Djurröds sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
36. Särslövs kyrka – renovering torn, tak, fasader, Särslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2014
37. Hammarlövs kyrka- invändig renovering, Hammarlövs sn, AM, Petter Jansson, 2014
38. Hakarp 2:10 – åtgärder på ekonomibyggnad, Bräkne Hoby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
39. Renovering av gravplats, Gamla kyrkogården, Kristianstad stad, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
40. Agusastugan 2014, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
41. Örumshuset – uppmurning av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014

Förkortningar:
AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning

